

E-LOGOS/2001

ISSN 1121-0442

Jak se prosazovala “Ortotes”?

Anna Hogenová

Resumé:

Ortotes –v řečtině “správnost” hraje v současné vědeckosti rozhodující roli, je totiž znakem pravdivosti. Původní idea pravdy “aletheia” – v řečtině “neskrytost” byla opuštěna a nenápadně nahrazena správností. Článek poukazuje na souvislosti funkce ortotes u některých filosofů, především u Hegela a jiných v protikladu k Heideggerově pojetí pravdy ve smyslu “aletheia”.

Klíčová slova:

Ortotes – správnost, aletheia – neskrytost, vědeckost, existence, horizont a figura.

Redukce filosofie na jednání a posléze na vůli se objevuje v novodobém pozitivismu jako základní vlastnost. Ovšem podstata jednání je, jak bylo již jednou zde řečeno, v zúplnění, v úplném přinesení věci do její podstaty, nikoli do naší podstaty.¹

To, co je přineseno do své podstaty, to již jest, to má své právoplatné bytí. “Myšlení jedná, protože myslí”, tvrdí Heidegger na téže straně. Jednání tedy nemůže být redukováno jen a jen na tělesný pohyb, jak tomu bývá v pojetí marxistické praxe. Spinoza se nebránil, jen myslel a nacházel sílu pro život v Amor intellectualis Dei, on jednal tímto způsobem a velmi precizně, velmi pravdivě. Bytí je tichá síla pro “mohoucnosti” všeho, co jest a jest myslitelné. Tichá síla se neslyší v normálním životním provozu, protože je přehlušena “řinčením jsoucna”.

Ale to neznamená, že by tady nebyla, “tichá síla bytí” tady je. Je tady Herakleitův Logos, jehož vzcházení je současně zacházením, je tu ta nejvyšší mocnost, o níž v posledku vždy jde a již říkal Heidegger bytí. Jakmile Logos se promění na logiku, tj. na procesualitu nutných kroků, pak již nejde o současné doplňování se protikladných intencionalit, ale jde o v čase postupující sled správností, které se dají lehko kontrolovat. Pak se Logos promění na dialektiku, např. hegelovskou, v níž teze musí být v čase doplněna antitezí a teprve ve třetím kroku vzniká syntéza atd., jak je známo z Malé logiky. Syllogismus, jako vyvozování závěru z premis, je již technikou, která se jakoby zvenku přimkne k věci, o jejíž poznání jde. Věc sama se neukáže, ale ukáže se něco, co je k ní lidskou vůlí přiřazeno, tj. vyvozovací postupný sled kroků.

Voluntarismus je nakonec v podstatě ortotes a tento vývoj se skutečně ustavil ve vrcholné podobě ve filosofii F. Nietzscheho.

“Postavení člověka ve světlině bytí nazývám Ek-sistencí člověka”, říká Heidegger.² Ek-sistence je vyvstáváním, které vždy současně něco zakrývá, právě proto, že se vyvstáváním něco ukazuje. Tyto dva navzájem se doplňující procesy se nekonají po sobě, v čase, ale zároveň, jinými slovy: odkrývání je možno pouze skrýváním a naopak, tak se ukazuje bytí samo, Logos sám.

V řeči, v komunikaci se odkrývá víc než jen významy slov a vět, odkrývá se v ní i “skrývajících se bytí”. To je něco, co teorie komunikace zatím nezaznamenává. Soustřeďuje se jen na to, co znamená tok slov, ale je ještě něco za slovy, co zároveň slova umožňuje, a tím je skrývajících se bytí. “Parmenidovo bytí je dnes ještě nemyšleno”, tvrdí Heidegger³. Teorie komunikace to dokazuje. Našemu myšlení chybí hloubka.

Proto každý výpad proti logice se jeví jako alogika a každý výpad proti racionalitě se jeví jako iracionalismus. Racionalita může bloudit, hledat, může nenacházet. Kritika racionality není kladením prostého opaku, to je právě mechanicky používaný logický diskurs, to je technika filosofování, používaná ortotes. Hodnoty nejsou předměty, nedají se dokazovat objektivisticky, stejně jako řecká “fysis” byla myšlena v takové hloubce, kterou moderní pojetí nikdy nedosáhla. Právě tento pojem nejlépe ukazuje, co to je proměna alethei na ortotes.

Člověk bydlí v blízkosti bohů (Herakleitův zlomek – ethos antropon daimon, č. 119), to měl Heidegger na mysli, mluví-li o tom, že slovo je “místo pro bydlení”.⁴ V řečeném slově se odkrývá nejen význam, ale i skrývajících se bytí, tvořící pozadí pro možnost vyvstání významu. Bytí je příliš blízko, abychom jej spatřili jako předmět, to není možné. Proto “myšlení staví dům pro bytí.”⁵

Ortotes se prosazuje za předpokladu samozřejmosti subjekt-objektové struktury jakéhokoli myšlení ve vědě zvlášť. Tato struktura je výsledkem platnosti Descartesovy nutnosti brát vážně pouze to, co je “*clarae et distinctae*”. Subjekt se inauguroval jako to, co zbylo po odečtení toho, co bylo jasné a ohraničené, tj. po odečtení objektu. Tím se však subjekt stal také objektem. Tuto jemnou platnost málokdo upozoroval. Lpění na struktuře (subjekt-objektové), proměněné pak na snahu vidět i subjekt, duši, jáství jako objekt, což je společné moderní psychologii, vedlo až k reifikaci, která je typickým rysem nikoli jen naší vědy, ale celého našeho života. U Hegela se vyskytuje naprosto čítanková záležitost, mechanismus je pouze bytí o sobě, chemismus je pouze bytí pro jiné, a teleologický (účelový) vztah je dialektickou jednotou bytí o sobě a bytí pro jiné.⁶ U teleologického vztahu Hegel se zastavuje o toho, že moderní věda (myslí se v jeho době) zapomněla na Aristotelův vnitřní účel a je tedy ochuzena o entelecheia.⁷ Vrcholem systematičnosti, vrcholem osvícenské ortotes je bezesporu Hegel, ale i ten se obává zjednodušení, jež v naší době je prakticky samozřejmé. Hegel dokonce překonává i strukturu subjekt-objektovou (která je základem pro ortotes v naší době) a píše:” Hovoří-li se o účelu, má se přitom obvykle na zřeteli jen zevní účelnost. Tento způsob zkoumání se nedívá na věci jako na obsahující svá určení v sobě samých, ale jen jako na prostředky používané a spotřebovované na realizaci účelu existujícího mimo ně”.⁸ Je-li trh takovým účelem v myšlení odborníka, pak se člověk nutně stává prostředkem v tržní skutečnosti a nic víc. I u Hegela, tohoto milovníka systému své ontologické a gnozeologické triády, najdeme strach ze snížení subjektivity na prostředek – na pouhý objekt, jenž je přemostěním někam, co je daleko důležitější. Jak se stalo, že myšlení naší doby je tak “placaté”?

“Idea je nekonečný soud, v němž každá stránka je samostatnou totalitou”.⁹ Ale Hegelova totalita je negativností překonána, zachovává si svou totálnost a obohacena rozdílem spěje k dalšímu bodu vývoji, a tak idea ve své bezprostřednosti je životem, ve zprostředkovanosti je ideou teoretickou a praktickou, tj. je filosofií, náboženstvím a uměním, protože zde se jedná o setkání s absolutní ideou.¹⁰ Hegel tedy dochází k absolutnu jinak než je tomu ve třetím patočkovském životním pohybu, dochází tam postupností v čase, tj. prostřednictvím ortotes. Tato postupnost kroků, logických stupňů je kontrolovatelným postupem, proto verifikovatelným a falzifikovatelným. Hegel zprostředkoval absolutno, provedl z absolutna řadu kroků, realizujících se negativností ve smyslu velké Spinozovy věty: *Omnis determinatio est negatio*”. Zde se ukazuje totální vláda systému, který se pak plně rozvine v ideologických prostředcích, použitých ve dvacátém století v Evropě. Není to ale jen ideologie, která využila systémovosti v ortotes, patří sem především věda. Mnoho lidí si vůbec ani neumí představit vědu bez systému, k němuž by vše směřovalo jako ke svému přirozenému završení. Jak může technika být technikou bez systému? Ano to nelze. Jak může být logika bez logického systému? Ano to nelze. Ale vzpomeňme na Goethovu “šed’ a věčnou zeleň”. Život je víc než systém, žádný systém nemůže život sevřít, to bychom

museli stát vně života na něčem, co neumíme a ani nemůžeme pojmenovat, protože jakákoli nominace zde selhává. K pojmu podle Hegela patří i zprostředkování a to se stává materií ortotes v dalším vývoji. Ale i sám Hegel nepropadá tolik technickému postupu ortotes, jako je tomu v dnešní době, protože tvrdí:” Je zvrácené zastávat názor, že nejprve existují předměty tvořící obsah našich představ a potom přichází naše subjektivní činnost vytvářející jejich pojmy abstrahováním a shrnutím toho, co mají předměty společné.”¹¹ V sensus communis naší časovosti vládne opačná představa než jsme ji teď podtrhli v Hegelově pohledu. Aristoteles uznával vnější účel od vnitřního, telos od enetelecheia.

Dnes známé, jen vnější a vnějškové myšlení se používá i v klasifikaci pojmů, Hegel k tomu:” Základem tzv. subordinovaných a koordinovaných pojmů je bezpojmový rozdíl mezi všeobecným a zvláštním a jejich poměr – vztah v nějaké venkovní reflexi”.¹² Zevní, vnějškový pohled zapomíná na věc samu a prosazuje jen vůli popisujícího, ta se později vyvine až v nietzschechovskou vůli k moci. V tom spočívá voluntarismus dnešní, technicky pojaté ortotes, s níž se setkáváme nejen v technických procesualitách, ale i ve všech ostatních, jež vykazují systémovou strukturu.

“Myšlení myšleného (noesis noeseos) bylo již za Aristotela pokládáno za nejvyšší formu myšlení, za čistý akt ideje.”¹³

Ale tento čistý akt myšlení není nějakým popisem něčeho, co již existuje jako věc mezi věcmi ve světě prostoru a času, jak se o tom neustále přesvědčují analytičtí metodologičtí dohlížeči na kvalitu prováděné vědeckosti na různých místech naší vědecké a myslitelské reflexe. Tento akt čistého myšlení je neskrytostí samého myšlení, je samodaností, je evidencí, je apodiktickou evidencí, to není žádná skládacka z nějakých předem daných a pro všechny platných částí, u nichž se postup skládání stane tím nejdůležitějším.

Ortotes se podobá analytické metodě, kdy se s předmětem zachází jako s “cibulí”, ze které se odlupuje jeden lupen za druhým”.¹⁴ Ortotes je srovnáváním toho, co jest s tím, co je dáno předem jako vzor. Před analytickou metodou musí být dán vzor analýzy, musí být dán postup, proto je zde v platnosti pravda koherentní, souvislostní (koherence je v lat. souvislost).

Ortotes jako správnost, předem daná a platná, se dokonale realizuje v hegelovské lsti, o níž Hegel tvrdí toto: “ Rozmysl je tak lstivý, jako i mocný. Lest pozůstává vůbec ze zprostředkující činnosti, která tím, že ponechává objekty působit na sebe podle jejich vlastní povahy a navzájem se opracovat, bez toho, aby se do tohoto procesu bezprostředně zamíchala, přece jen realizuje svůj účel. V tomto smyslu možno říci, že božská prozřetelnost se vůči světu a jeho dění chová jako absolutní lest. Bůh nepřekáží

lidem v jejich zvláštních náruživostech a zájmech, ale tím se realizují jeho úmysly a ty jsou cosi jiného než to, co měli především na zřeteli ti, kterých se při tom používá.”¹⁵

Aristotelská “Fysis” (růst, rašení, životní pohyb vystávání, vycházení ze sebe směrem k Telos, vzházení neskrytosti ze zakrytosti) je u Hegela pohybem dialektickým, tj. řadou negací a jako takovým, je především postupem, jenž jest základním předpokladem jakékoli ortotes. Přesně tato postupnost je základem i marxistické filosofie, která nachází v dějinách, ve vývoji jen řadu sebepřekonávání cestou negace předešlého stupně. V tomto postupu to, co bylo jen “o sobě” se stává platností “pro jiné”, a tím se realizuje vývoj v přírodě, společnosti i v subjektivní reflexi, tj. v myšlení. V heideggerovské “cestě” (v metafoře existence) nacházíme aristotelské Telos, aristotelskou enetelechií, a taktéž aristotelské dynamis a energeiá, přičemž vše se počíná v aristotelském arché. Tento složitý pohyb (život, existence) je tím nejsložitějším, co bylo napsáno v západní metafyzice, tvrdí Heidegger.¹⁶

Ale zde jde o vzházení ze základní dispozice pohybovosti vůbec (arché), jež se v entelechei nechá proniknout Telos (účelem, horizontem na cestě, jež odkazuje k Anwesenung i k Abwesenung, tj. ke jsoucnům i bytí samému) a na základě vnitřního účelu (entelecheia) se pak volí z dynamis (možností) konkrétní realizace zvolené možnosti ve skutku (ergon), a tak se člověk v životě uskutečňuje (energeia), tak uskutečňuje svůj životní pohyb) dle Patočky ve třech možnostech, dle referentů). Tento složitý pohyb je odkrýváním skrytého, je vstupováním do neskrytosti, přičemž se musí neskrytost vždy vyrvat ze zakrytosti. Proto není život jednoduchý a obsahuje vždy riziko, proto musíme pečovat o svou duši v části Thymos i v části Logisticon. Tento alethetický pohyb (obsahující v sobě alloiosis – nezměnu jako formu pohybu, vedle vzniku (genesis) a zániku (ftora), zvětšování (audzesis) a zmenšování (ftisis), vedle nesení (fora). Tento pohyb je nesmírně složitý a nedá se popsat jako ortotes, jako správnost pohledu.¹⁷

Galilei, jak známo, všechen aristotelský pohyb zredukoval na “fora”, na nesení, tj. na pohyb z jednoho do druhého bodu po nějaké přímce, či křivce. Toto myšlení je také projevem ortotes, je absolutizací toho, co je vidět očima, ale samo vidění jako pohyb nezapočítává, tj. tomuto myšlení chybí noetická stránka, tj. chybí to, čím se toto myšlení pohybu jako “fora” samo realizuje. Hegel by řekl, myšlení ustrnulo na fixaci verifikovatelného, ustrnulo v myšlení “pro jiné”. A je třeba si uvědomit, že popisnost – deskripce, je skutečně absolutizací pozice dohlázele na změny kolem nás ve světě, tj. je absolutizací haecceitas.

Bernhard Waldenfels dělí racionalitu na elementární a instrumentální.¹⁸ Instrumentální racionalita aproximuje k ortotes, elementární racionalita k alethei (k neskrytosti). Co je však důležité to je fakt, že výhradním používáním instrumentální racionality se objevuje dekontextualizace našeho habituálního života. Chybí celky. Proto se v životě

ztrácejí tradice, kontexty, proto se hodnoty proměňují na data, proto tradice, historie, minulost se stávají nepotřebnou veteší, proto se vzdělávání pomalu proměňuje na tezauraci vědomostí.

Přebytek podnětů zabíjí možnost vklínění se do kontextů a pochopení celků. Ani pro dnešního architekta již Notre Dame není knihou symbolů, stala se pouze systémem geometrických obrazců, ztratila svou hloubku výpovědi o nejstarším počátku víry. Gotická katedrála již přestala být otevřenou knihou, proměnila se v ortotes jejích pevnostních a silových a geometrických charakteristik. Potřeba stanovit správnost – ortotes – nestačí, chceme-li vyjádřit potřebu transgrese (přeskoku, překroku, přenosu směrem k celku, který nemá margo). Proto hypertrofie ortotes znamená zničení kontextuality v našem životě. Ovšem moc zápornosti vyvstává vždy na nečekaném místě a nečekaným způsobem, dekontextualizace se ukazuje jako nedostatek. V takovém případě jde řečeno s Foucaultem “o frakturu subjektu”.¹⁹ Jde o desakralizaci prostoru, prostor ztratil sakrální kontext, smysl, své trans. Stejně jako zrcadlo je umístěním bez místa se pak život stává hrou na hru života, všude vládne nápodoba – mimesis, není možné rozlišit originalitu od věrné nápodoby. Foucault k tomu: “Je třeba zpochybnit přítomnou formu racionality”.²⁰ Foucault se obává techniky – formy moci, tj. obává se ortotes, srov., tamtéž, s. 202. Výkon moci strukturuje pole jednání jednotlivých lidí, aniž by o tom lidé vůbec něco věděli, jedná se o vládu systémů a struktur.

Současný kult vlastního jáství je důsledkem funkcionality ortotes. “Venae rerum” žíly věcí potřebují nejen správnost, patřičnost – potřebují také tělo, kontext, v němž jsou “žíly věcí” tím, čím jsou o sobě i pro jiné.²¹ Proto Patočka tvrdí: “Celá lidská činnost, naše kosmičnost, naše sebepřekonávání, naše vychovatelnost je možná pouze tím, že naše existence je spoluexistencí s absolutně neomezeným jsoucím, zatímco naše vlastní nekonečnost je pouze odleskem oné první, odleskem, který se ukazuje v každém našem skutku.”²² Arete, jako nikoli privátní ctnost, ale jako zasazený celek v každé konkrétní situaci, tj. úkol pro vychovatele, i pro vychovávaného.²³ Tedy nestačí ortotes a dekontextualizace, je třeba vrátit se ke kontextům, k celkům, k pozadím, horizontům.

I sám Popper je si vědom, že : “Nezdá se mi, že by počáteční stadium, akt vymýšlení nebo vynalézání teorie, vyžadovalo logickou analýzu...”²⁴ To znamená, že i počátek vědecké práce (jenž je z celé vědy nejdůležitější) nepotřebuje logiku, nepotřebuje metodologickou, přesnou postupnost jednotlivých kroků, nepotřebuje analýzu, naopak, potřebuje setkání s věcí v její neskrytosti, jež je obtíženo nutkavým tázáním, potřebou jasnosti. Quid facti nepotřebuje quid juris, není potřeba rozvíjet intenci ortotes. “Každý objev obsahuje iracionální prvek nebo tvořivou intuici v Bergsonově smyslu.”²⁵ Kdyby platilo ve vědě, že je nutné wittgensteinovské redukování každé smysluplné propozice na elementární (atomické) věty, pak by, cituji: “Konsistentně

použito odmítá Wittgensteinovo kritérium jako smysluprázdňé ty přírodní zákony, jejichž vyhledávání je podle Einsteina nejvyšším úkolem fyziků.”²⁶

Redukce smysluplných propozic na atomické věty je příkladem čisté ortotes. Proto je demarkační linie K.R. Poppera něčím, co má pouze platnost dohody, konvence, což on sám velmi bytostně zdůrazňuje.²⁷ Proto teorie nejsou nikdy empiricky verifikovatelné.

Ortotes a struktura

“Struktura je pravým opakem živelnosti”, tvrdí Zdeněk Neubauer²⁸, struktura je fixací tvaru, je fixací negace (omnis determinatio est negatio), je zastavením pohybu, je umrtvením toho, čemu říkáme “panta rhei”, je salienčí. Kdežto živelnost je pohybem. Proto je úhelň kámen vždy něčím, co starým strukturám nemůže odpovídat, ale je vždy tím, co staré struktury překonává.

Úhelň kámen je dlouho nerozpoznán, každý o něj zakopává, “přichází po holubičích nožkách”. Je rozpoznán teprve tehdy, když k tomu dozraje čas v jisté neopakovatelné situaci, proto je toto zahlédnutí vždy událostí. Tato událost pak vytváří další strukturu, které bude bezvýhradně věřit, jako jediné platné, mnoho generací, než se ukáže zas další úhelň kámen. Takovou strukturou je i myšlení “more geometrico” se svým ortotes. Umění porodnické, je vystaváním horizontů, majících význam zrodu “úhelného kamene”.

“Tajemná, nevýslovná, nepochopitelná tvůrčí moc Logu, jíž je filosof z přízně moudrosti obdařen, má všechny vlastnosti Kamene”, píše Zdeněk Neubauer.²⁹ Proto je Logos Kamenem filosofů.

Logos (od legein – usebírat) je zároveň rozlišováním, artikulací, peratizací podob. Z. Neubauer mluví o činnosti kyberneta (kormidelníka), který brázdí oceán světelných aitherických vln a vyhledává podoby, usebírá je do pevného tvaru a to tak, že aither nepůsobí pohyb, ani jej neruší, spíše do přirozených pohybů vnáší řád, aither je principem růstu, pohybu, dává meze.³⁰ Aither – éter, který známe jako pátou esenci (quintaessentia, kvintesence). Proto také byla pátá podstata – pátá substance – esence vždy chápána jako trest, výtažek získaný z chemické proměny, protože pátá esence přece vše spojuje a také řídí, řadí, tj. pomáhá usebírat – pokládat do logické podoby.

Usebírání, jež je podstatou logu, se však může chápat jako pořádací činnost, výlučná pořádací činnost. Pak se ale nacházíme na pozici pouhé ortotes – správnosti

postupných kroků. Kontrola tohoto postupování, sukcese, “posobnosti” pak neznatelně nahradí to, co je opravdu podstatné a důležité, tj. usebírání podob.

Z. Neubauer k tomu: “Tj. důvod, proč vědecké zkoumání a šetření je spíše vyšetřováním a prověřováním, vědecké ověřování má vysloveně inkviziční charakter. Recenzentům publikovaných článků nejde o pravdu, ale o to, zda postup, kterým se k ní došlo, měl všechny náležitosti: nezajímá je skutečnost, nýbrž “skutková podstata”. Navzdory tradičnímu přesvědčení o její pokrokovosti je věda krajně konzervativní – revizionismus je nepřipustný. Zásadních změn lze dosáhnout toliko cestou revolučního zvratu ve smyslu Kuhnově.”³¹

“Postupnost” potřebuje čas, je nutno postupovat v časové řadě, potřebuje také prostor, protože postupovat se musí v něčem. Zde je nutno vzpomenout na Neubauerovo a Vopěnkovo obvinění myslitelů ze záměny reálného prostoru za geometrický.

Proto, cituji Z. Neubauera: “Vědecká religio není mýtická, nýbrž eupraktická (rituální), její nauka legalistická (právní) a její poznání má forenzní (soudní) ráz.”³²

Proto vládne tolik nápodoba – mimesis ve všech oborech vědeckého poznání, proto je celá počítačová inteligence založena na postupnosti jednotlivých kroků, na její přesnosti a komplikovanosti.

Eikotos Logos (řeč pravděpodobná) se stala základní řečí, proto “právnícká pravda” ovládá celý společenský život. “Právnícká pravda” je založena jen na chybách v postupu protivníků, tj. je založena pouze negativně, chybí jí pozitivní kladení, chybí jí důkaz teze, důkaz thetický. Ortotes, postupnost kroků v procesu poznání, se objevovala již v používání vosku, který do sebe přijímal podoby důležitých entit, v pečeti se objevuje podoba, o níž jde. Zde ještě šlo o podoby, později jde již o proces obtiskování, o obtisk s podobou již nikoliv.

Kon-strukce, stavba, postupnost skladebných elementů – to vše stalo podkladem pro ortotes.

Carnapovo dílo “Der logische Aufbau der Welt” začíná Russellovým mottem: “The supreme maxim in scientific philosophising is this: Wherever possible, logical constructions are to be substituted for inferred entities.”³³

Cílem této světoznámé práce je konstituční systém pojmů. Podle Carnapa jsou pojmy funkcemi předmětů a protože funkce jsou vlastně vztahy, jsou i základní pojmy jeho konstituce světa základními relacemi. “Věda je jen strukturou těchto předmětných funkcí či vlastností”³⁴ Podobnost vzniká naplněním symetrie, reflexivity a identita

potřebuje navíc ještě tranzitivitu. Izomorfie je založena ve stejných šípových figurách, jak tvrdí Carnap.³⁵

Matematika i geometrie jsou založeny pouze na výrocích o struktuře, tvrdí Carnap.³⁶ “Všechny vědecké výroky jsou výroky o struktuře, najdete na další stránce výše nazvaného Carnapova spisu.³⁷ Věda musí přece vypovídat o objektivním, vše subjektivní se vztahuje k obsahové – materiální stránce vědeckých předmětů. I zde nachází Carnap strukturu a to mezi tzv. psychickými pochody, které podle něj odpovídají jistým pochodům v centrálním nervovém systému, přesně tak, jak je známo z psychofyzického vztahu cartesiánského typu. Problém podstaty se proměňuje v problém přiřazení (Zuordnungsproblem).³⁸ A zde je již postupnost kroků v řazení již přímo vyjádřena. Neskrytost byla nahrazena řazením, postupností, tj. tím, čemu říkáme ortotes. Systém konstituce je postupem přesně kontrolovatelných kroků, základem je báze, z níž vše povstává. Extenze výrokové funkce se nazývá třídou, srov. Carnap.³⁹ Výroková funkce jen s jedním místem pro argument je vlastností se dvěma i více, je relací, srov., tamtéž, s. 45. Relace i vlastnosti, stejně jako pojem třídy jsou quasipředmětnosti, quasi předměty.

Celek se liší od třídy, celek se skládá z elementů, které mají k celku velmi přísný vztah, např. hlava kočky nemůže být na její zadní části apod. Třídy však takový vztah nemají, takže se s nimi může dělat mnohé, např. kočka může být třídou molekul, buněk, atomů i buněčných jader.

Modus operandi konstituce světa (carnapovského typu) tedy sleduje tuto řadu: vlastní psychično, fyzično, cizí psychično, duchovno, srov., tamtéž, s. 79. Ortotes je modem operandi.

Objevují-li se v naší době poukazy k tomu, že moderní přírodověda převzala mnohé od hermetických nauk z počátku renesance, pak je tento nárok nutno potvrdit i výrokem slavného Fulcanelliho, jenž modus operandi alchymického umění hodnotí jako to, co je vůbec nejdůležitější pro adepty.⁴⁰ Modus operandi, jak sám název říká dostatečně jasně, je postup kroků, jenž musí být správný, tj. ortotes. Ortotes je vlastně režim, o něm píše Fulcanelli toto: “Je to jistá jednoduchá manýra, způsobující vegetaci, udržování a rozmnožování života, jež kámen obdržel hned při svém zrození. Je to tedy modus operandi, ...”.⁴¹

Proto u Carnapa se můžeme dočíst: “Konstituční teorie obsahuje tezi, že každý vědecký pojem je třídou nebo relací, a nechá se vyjádřit prostřednictvím základních relací.”⁴²

Ze všech pojmů se staly třídy a relace, svět byl zredukován. Carnap dokonce tvrdí: "To, co je nestrukturní to nemůže být podle konstituční teorie předmětem vědeckého výroku, srov., tamtéž, s. 166.

Co nemá strukturu, to do vědy nepatří. Hinduistické "brahma" nemá strukturu, tedy není. Taoistické "nic" obklopené stěnami a dnem džbánu není, nemá totiž strukturu a přesto má džbán smysl džbánu jen z tohoto "nic", z tohoto prázdna, které může být naplněno. Smrt není, protože nemá strukturu, přesto musí každý zemřít. Vlastní psychično je vystavěno z elementárních prožitků, z elementárních relací a to, co je předmětem nevědomým se konstruuje podobně jako se konstituují barevné, ale neviděné body, tj. to, co je neviděno se prostě připojí srov., tamtéž, s. 174. Konstituce nevědomého je plně analogická konstituci neviděných barevných bodů. Neubráníme se pocitu velké skládanky, jíž je svět. Izomorfie je základem tohoto myšlení. Základní elementy jsou všechny stejného druhu, řád vytvářejí relace, základní relace jsou všechny stejného druhu – tyto formální teze zakládají vše., srov., tamtéž, s. 210.

Velký novopozitivistický problém představuje grupování, generování. Podobné entity musejí mít mezi sebou vztah symetrický a reflexivní, stejné entity musejí mít navíc ještě vztah tranzitivní. Přesto generování typů je velký problém, zmiňovaný především Russellem a Gödelem.⁴³ Gödel sám tvrdí: "...dokonale nenapadnutelné metody se musí striktně vyhýbat nekonstruktivním existenčním důkazům, nepredikativním definicím a podobným věcem, neboť právě zdůvodnění těchto pochybných metod hledáme."⁴⁴

Je tedy nutné vyhýbat se existenčním a nepredikativním výrokům, což znamená, že soustředit se pouze na to, co je vlastně strukturální, analyzovatelné, prostřednictvím ortotes (krok za krokem) kontrolovatelné. Ale takový svět je okleštěný, redukováný, to nemůže nikdo popřít. Proč? Protože nejdůležitější je modus operandi, s nímž se pracuje, ten je fundamentum inconcussum, je základem neotřesitelným. "Když budete znát režim, porozumíte, jakým způsobem se má uskutečnit vaření. Takto nejlépe pochopíte apostrofu Tollia, určenou laborantům, otrokům litery: Odstupte a vzdalte se vy, kdož s krajní pozorností hledáte různé barvy ve svých nádobách. Vy, kteří unavujete mé uši se svým černým havranem, jste stejní blázni jako onen člověk, který měl ve zvyku tleskat v amfiteátru, když v něm byl sám, protože se ve své představivosti domníval, že se mu před očima odehrává nějaká podívaná."⁴⁵

Snaha vše pozitivně evidovat však ztroskotává, objevem, že ne vždy je to možné, dokonce, že to nikdy není možné, srov.: "Každý formální systém s konečně mnoha axiomy, který obsahuje aritmetiku přirozených čísel, je neúplný".⁴⁶ Podobnou myšlenku jsem našli i u Heisenberga – "Neúplnost". Jak se pak struktura, nalezená ve vědeckém hledání, může chápat jako věrný obraz světa, jako věrný popis světa, vždyť sami novopozitivističtí vědci přišli na to, že to není možné. "Principia mathematica"

obsahuje především Russellovu výpověď o nemožnosti vytvoření třídy, která by obsahovala mezi svými prvky třídy různých typů. O tom se podrobně rozepisuje i Gödel.⁴⁷ V tomto Russellově imperativu se skrývá poukaz k nevyhnutelnosti respektu k ortotes, k postupnosti, k řádu kroků, k modu operandi. Ne náhodou je funkcionalismus “dítětem” novopozitivistického myšlení. Zde je postupnost – sukcese naprosto jednoznačně zvýrazněna a označena jako základní předpoklad celé vědecké práce. Všimněme si, Herakleitos v metafoře svého luku (respektive luku Artemidina) vzdaluje oblouk od tětivy v jednom stejném, shodném okamžiku. Zde není ortotes. Zde je vystoupení neskrytosti při současném zakrývání, dokonce neskrytost se ukazuje jedině, když něco současně zakrývám, jinak to není možné. V ortotes se myslitel položil do časové extenze stejně jako se kdysi myslitelé pokládali do prostorové extenze. Ale obojí, tj. vstupování do neskrytosti a zakrývání se děje v současnosti, simultánně, nikoli za sebou, v posobnosti, řečeno s Husserlem.

Kde se vzala samozřejmost ortotes v dějinách myšlení? Kdo ji “porodil” ve smyslu jediné možnosti?

O pár stránek dál Gödel tvrdí: “Existují dva různé způsoby generování typů, první spočívá v přechodu od daného typu k následujícímu a druhý v sečtení transfinitní posloupnosti daných typů...”⁴⁸

“Fiat justitia, pereat mundus!” (Ať je dán průchod spravedlnosti, byť zhyne svět!) – to je nejabsurdnější moment ortotes, nejtypičtější, velmi starý a zároveň neuvěřitelně moderní. Legalita nad legitimností není ničím jiným než nadvládou ortotes nad “neskrytostí.” Eichmannovský postup v rozhodování - to je obraz fungování ortotes . Služba posloupnosti, postupnosti, věrnost subordinaci za každou cenu, pohyb po stupních, výstup po pomyslném “žebříku”, sled úkonů při vaření kamene mudrců, metodologický řád kroků v modu operandi současné vědeckosti, právnické dokazovací postupy na chybách v postupu protivníků, hodnocení diplomových, rigorosních a habilitačních prací pouze na základě posloupnosti použitých metodických příkazů, carnapovská konstituce světa z elementů tříd vlastního psychična, přes fyzično, cizí psychično až do duchovna⁴⁹ – to vše je důkaz hypertrofie ortotes v našem současném myšlení. Není to samozřejmě všechno.

Sám Gödel si uvědomuje, že redukuje-li postupnost v čase jen na šípové struktury, pak máme před sebou intuicionistickou matematiku, kterou ne všichni novopozitivisté přijímají bez výhrad.⁵⁰ Je třeba hodnotit strukturu z distance, tj. z bytí pro jiné, řečeno hegelovsky.

A tato distance si vyžaduje nový vyšší typ, řečeno russellovsky. Ale i tento posun je vstupem do ortotes vyššího řádu, v níž je struktura a její šípové směry tím základním

východiskem pro samotnou existenci tohoto typu myšlení. Bezprostřednost danosti musí být znegována na zprostředkovanost danou možností shlížet “věc” z venku.

Zajímavé je, že u samotného Gödela se setkáme s nutností poodstoupení od dané ortotes a s hodnocením systému z distance, píše: “Lze dokázat zcela obecně, že nemůže existovat žádný důkaz bezespornosti formálního systému S, který by se mohl vyjádřit na základě formálního systému S samého...”⁵¹ Hodnocení je vždy prováděno z venku, z postoje mimo daný systém, mimo danou strukturu, hegelovsky řečeno, z “bytí pro jiné”. Proměna “bytí o sobě v bytí pro jiné” je však procesem proměny bezprostřednosti na zprostředkování a to je velmi složitý proces.

Typům v biologii se říká gradient, jenž řídí a provádí ortotes v této vědecké disciplíně. V sedmáctém století Linné zavedl tabulky, provedl taxonomii.

K této funkci Merleau-Ponty velmi příznačně dodává: “Tvrdím, že renesanční perspektiva je kulturní fakt, že vnímání samo je polymorfní a jakmile se podřídí systematické orientaci, stává se eukleidovským.”⁵² Co to znamená? Odpověď je jednoduchá: ortotes nahradila neskrytost. “Placaté myšlení” zrušilo hloubku. Ponty se pak ptá: “Jaký je onen akt, jímž se toto formování ruší a vracíme se k fenomenálnímu, vertikálnímu světu, k prožívání?”⁵³

A zde Ponty nachází oprávnění pro filosofii jako oboru, který tuto hloubku ochraňuje. “pokud jsou obory poznávání ponechány sobě samým, jsou ve vzájemném sporu, a navzájem si protiřečí”.⁵⁴ Proč? Protože každý z nich sám sebe absolutizuje, teprve “bytí samo” je zrelativizuje. Bytí samo zde představuje filosofii, ale bytí je neskrytostí, nikoli ortotes.

Rozhoduje horizont, pozadí, perspektiva, tj. proměna skutečné perspektivy na eukleidovskou ovlivnila poznání ve všech oborech.

Dilatace vnímání (hloubka) je dána noezemi a ty jsou následkem pasivních a aktivních syntéz v našem toku cogitationes (v retencích), tyto syntézy byly zahájeny zájmem. Tak je naše vnímání dvojitým zrcadlem, zrcadlí objektivní i subjektivní svět a obojí se prolíná aniž bychom to přesně mohli sami v sobě kontrolovat. Ortotes tohoto průběhu je skrytá. Protence jsou výsledkem retencionálního krytí a jen díky protencím máme předporozumění světa, čili proměna skutečného prostoru je zásluha protencionalit a ty jsou dílem retencí. Co zde je tedy na vině? Chybný modus zájmu, chybná syntéza retencí?

Merleau-Ponty říká: “Prostorové metafory je tedy třeba chápat jako nedělitelnost bytí a nicoty.”⁵⁵ Prostor tedy není privaci plnosti, zaplněnosti, prostor není zbavenost (steresis), prostor je bytím i nicotou, protože obojí je totéž. To je ta osudná záměna

bytí a nicoty za zbavenost obsahu v eukleidovském vidění světa. Dodnes je tento moment pro myšlení tím nejdůležitějším. Proto se negace chápe jen jako zbavenost, jen jako odvislost od pozice. Také proto úsečka nahradila (v podobě čáry, která má tloušťku) množinu bodů, mezi kterými musí být nicota, protože jinak by přestaly být body.

Proto analýza tohoto prostoru (eukleidovského bude vždy nekonečná, tedy obsahuje v sobě špatnou nekonečnost), jako každá analýza res extensa, proto je placaté myšlení popisem nekonečné rozmanitosti světa.

Rozumění je informace, která vystoupila na svém pozadí, ukázala se. Proto gradient v biologii musí být bytí strukturované, nikoli lineární. I samu řeč je nutno pochopit z jejího horizontu, kontextu, pozadí – nikoli z jejích atomů, kterými jsou jednotlivá slova a jejich vazby. Fungující intencionalita - to nejsou jen pozitivní předmětnosti, tj. i transcendentální pole noezí, do něhož jsou pozitivní předmětnosti vnořeny. Transcendentální pole noezí, to jsou výtěžky variování, to znamená, výtěžky krytí retencí, jejich protendování se vším, co patří k nominalizaci a k apercepci vnitřních vjemů. Pasivní a aktivní syntézy v toku cogitationes se zde prolínají.

A již proto se nemůžeme spokojit, cituji: “...s americko-analytickou universitní metodou zkoumání, ale musíme jít zpět “před věci””.⁵⁶

Co to znamená? Nemůžeme vystoupit z předporozumění v naprosto dokonalém smyslu.

Poznámky a odkazy

1. Heidegger, M., *Wegmarken*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann 1967, s. 145.
2. Tamtéž, s. 156.
3. Tamtéž, s. 166.
4. Tamtéž, s. 185.
5. Tamtéž, s. 188.
6. Hegel, G.W., F., *Logika*. Bratislava: SAV 1961, s. 255-257.
7. Tamtéž, s. 258.
8. Tamtéž, s. 259.
9. Tamtéž, s. 267.
10. Tamtéž, s. 268.
11. Tamtéž, s. 220.
12. Tamtéž, s. 222.
13. Tamtéž, s. 281.
14. Tamtéž, s. 274.

15. Tamtéž, s. 262.
16. Heidegger, M., *wegmarken*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann 1967, s. 353.
17. Tamtéž, s. 136.
18. Waldenfels, B., *Znepokojivá zkušenost cizího*. Praha: Oikúmené 1998, s. 193.
19. Foucault, s. M., *Myšlení vnějšku*. Praha: Hermann a synové 1996, s. 23.
20. Tamtéž, s. 193.
21. Srov., Patočka, J., *Komeniologické studie*. Praha: Oikúmené 1997, s. 195.
22. Tamtéž, s. 210.
23. Patočka, J., *Péče o duši I*. Praha: Oikúmené 1996, s. 33.
24. Popper, K.R., *Logika vědeckého zkoumání*. Praha: Oikúmené 1997, s. 7.
25. Tamtéž, s. 9.
26. Tamtéž, s. 14.
27. Tamtéž, s. 16.
28. Neubauer, Z., *O přírodě a přirozenosti věcí*. Praha: Malvern & B. Just 1998, s. 29.
29. Tamtéž, s. 111.
30. Tamtéž, s. 52.
31. Tamtéž, s. 56.
32. Tamtéž, s. 55.
33. Carnap, R., *Der logische Aufbau der Welt*. Berlin 1928, s. 1.
34. Tamtéž, s. 11.
35. Tamtéž, s. 14.
36. Tamtéž, s. 15.
37. Tamtéž, s. 20.
38. Tamtéž, s. 26.
39. Tamtéž, s. 44.
40. Fulcanelli, *Tajemství katedrál*. Praha: Trigon 1992, s. 104.
41. Tamtéž, s. 104.
42. Carnap, R., *Der logische Aufbau der Welt*. Berlin 1928, s. 158.
43. Srov., např. Gödel, K., *Filosofické eseje*. Praha: Oikúmené 1999, s. 13.
44. Tamtéž, s. 20.
45. Fulcanelli: *Tajemství katedrál*. Praha: Trigon 1992, s. 104-105.
46. Gödel, K., *Filosofické eseje*. Praha: Oikúmené 1999, s. 7.
47. Tamtéž, s. 13.
48. Tamtéž, s. 15.
49. Srov., Carnap, R., *Der logische Aufbau der Welt*. Berlin 1928.
50. Gödel, K., *Filosofické eseje*. Praha: Oikúmené 1999, s. 20.
51. Tamtéž, s. 21.
52. Merleau-Ponty, M., *Viditelné a neviditelné*. Praha: Oikúmené 1998, s. 206.
53. Tamtéž, s. 206.
54. Tamtéž, s. 199.
55. Tamtéž, s. 211.
56. Tamtéž, s. 234.